

Yttrande över promemorian **Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan**

Lärarnas Riksförbund har beretts möjlighet lämna att synpunkter på rubricerad remisspromemoria.

Övergripande synpunkter

Lärarnas Riksförbund välkomnar vissa av förslagen i promemorian men kan tyvärr konstatera att de sammantaget inte kommer att bidra till högre kvalitet eller att vi får fler välutbildade lärare i skolan. Å ena sidan läggs ett antal förslag som har potential att bidra till bättre kvalitet i lärarutbildningen, å andra sidan läggs tyvärr också förslag som enligt förbundets uppfattning kommer bidra till ytterligare fragmentisering av lärarutbildningen och undergräva värdet av en lärarexamen och lärarlegitimation. Det riskerar till slut bara drabba Sveriges elever. Från politiskt håll behöver man nu stanna upp och fråga sig vilken typ av lärare Sverige ska utbilda, vilka kompetenser dessa behöver och hur man gör läraryrket mer attraktivt. Förbundets bestämda uppfattning är att sänkta krav och snabbspår i alla fall inte bidrar till ökad status för lärarkåren.

Lärarnas Riksförbund menar att det finns en annan väg att gå, om man menar allvar med att leva upp till de goda intentionerna i januariavtalets punkt 56 och inte samtidigt undergräva värdet av en lärarexamen. Istället för fler alternativa vägar till läraryrket krävs ett samlat och långsiktigt utbildningsalternativ för de som av uppenbara skäl inte behöver genomgå en ordinarie lärarutbildning. Ett sådant alternativ behöver värna kvalitet, värdet av en lärarexamen och inte undergräva de reguljära lärarprogrammets attraktivitet. Det krävs också rejäla resursförstärkningar till lärarutbildning, utbildningsvetenskaplig forskning, studiestödssystemen och satsningar på samarbete som gynnar en bättre nationell likvärdighet när det gäller lärarutbildningen. Se vidare förbundets inspel till den bokstavsutredning som bidrog med förarbete till föreliggande promemoria¹.

¹ Lärarnas Riksförbund (2020); *Förslag för en förstärkt lärarutbildning och fler lärare* (inskickad promemoria)

Lärarnas Riksförbunds synpunkter på promemorians förslag

Lärarnas Riksförbund tillstyrker att:

- Innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan förtydligas.
- Utformningen av den verksamhetsförlagda utbildningen förtydligas.
- Det ska regleras att lärosätena ska etablera strukturer för samverkan kring lärarutbildningen och sträva efter att använda särskilt yrkesskickliga lärare och forskarutbildade lärare i utbildningen.
- Antalet lärarledda timmar ska redovisas och följas upp.
- Det självständiga arbetet ska kunna skrivas inom KPU och att kravet på självständigt arbete tas bort för forskarutbildade.
- Nya bestämmelser om utökad behörighet och tillträde till studier i ämnet modersmål införs.

Lärarnas Riksförbund avstyrker att:

- En försöksverksamhet med kortare kompletterande pedagogisk utbildning för personer med en tidigare examen genomförs.
- Ändringar i befintlig kompletterande pedagogisk utbildning för fler ämneslärare görs när det gäller behörighetskraven.
- Grundlärarexamen med inriktning F-3 och 4–6 ska kunna omfatta svenska som andraspråk och modersmål enligt den konstruktion som föreslås i promemorian, särskilt de sänkta kraven på ämnesdjup i ämnet svenska som andraspråk.
- Förändringarna ska träda ikraft och börja tillämpas de år och datum som föreslås i promemorian.

Lärarnas Riksförbund föreslår att:

- Regeringen låter utreda och ta fram ett samlat och långsiktigt kompletterande lärarutbildningsalternativ för de personer som på grund av tidigare studier, kunskaper och erfarenheter inte behöver genomgå ett reguljärt lärarprogram. Lärarnas Riksförbund har presenterat ett konkret förslag till ett sådant alternativ i form av det vi kallar ett kompletterande lärarprogram (KLP)². Förslaget har delgetts Utbildningsdepartementet och bör kunna utgöra ett avstamp för arbetet.
- Regeringen tar initiativ till ett nytt nationellt avtal mellan staten, lärosätena och arbetsmarknadens parter för att säkra finansiering och nationellt likvärdiga villkor för VFU (inklusive förutsättningar för VFU-handledare), övningskolor och praktiska skolforskning.

² Lärarnas Riksförbund (2020); *Ett nytt kompletterande lärarprogram (KLP)*, www.lr.se/opinion--debatt/undersokningar/2020/2020-11-02-ett-nytt-kompletterande-lararprogram-klp

- Man reglerar skolhuvudmännens roll och ansvar gällande VFU i skollagen och andra lämpliga författningar, i likhet med dagens introduktionsperiod.
- Regering och riksdag beslutar om ytterligare resursförstärkningar för ökad lärarledd undervisningstid, VFU och mer praktisknära skolforskning.
- Förmånliga studiefinansieringslösningar i framtiden bör omfatta alla som studerar till lärare, inte endast de som läser exempelvis en KPU. Även om det vore en kostsam reform så anser förbundet att den är motiverad, givet skolans kompetensförsörjningsproblem, liksom för att bättre värna rättvisespekten och legitimiteten i studiemedelssystemet.

I övrigt ställer sig förbundet tveksamt till förslaget om en ny förordning för att reglera lärarutbildningarna och vill vidare framföra att promemorians konsekvensbeskrivning är bristfällig i flera avseenden.

Lärarnas Riksförbunds kommentarer på promemorians förslag

I det följande lämnar förbundet kommentarer på promemorians specifika förslag. Dessa kommenteras kronologiskt utifrån promemorians struktur.

6.1 En ny förordning om utbildning till lärare och förskollärare och tydligare fokus på examensmålen

Lärarnas Riksförbund ställer sig tveksamt till förslaget.

Förbundet har svårt att se hur en egen förordning i sig kan bidra till höjd kvalitet i lärarutbildningen, även om det förstås underlättar för regeringen att göra förändringar. Snarare ser förbundet en risk för ökad detaljstyrning av innehållet eller att det blir lättare för politiken att med kort varsel ta bort saker. Lärarutbildningen behöver inte mer ryckighet i styrningen, snarare mer långsiktighet. Det vore också en olycklig utveckling rent principiellt om lärarutbildningen fjärras från övrig högskoleutbildning genom att till stor del bli reglerad i en egen förordning.

6.2 Innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan förtydligas

Lärarnas Riksförbund tillstyrker förslagen.

Förbundet ser positivt på att utbildningens nytta för den praktiska yrkesutövningen tydligare markeras i förordningstext. Det är även positivt att kognitionsvetenskap skrivs in i den utbildningsvetenskapliga kärnan, vilket förbundet bedömer är en bättre lösning än att skriva in det i examensmålen för utbildningarna, givet den stoffträngsel som finns där.

6.3 Utformningen av den verksamhetsförlagda utbildningen förtydligas

Lärarnas Riksförbund tillstyrker förslagen och instämmer i promemorians resonemang och argumentation.

Förbundet vill dock framhålla att det krävs fler reformer om intentionerna med de nya regleringarna ska kunna förverkligas i praktiken. Regeringen behöver ta initiativ till ett nationellt avtal mellan staten (inklusive lärosätena) och parterna som, i likhet med AFL-avtalet inom hälso- och sjukvårdssektorn, kan tillskapa goda och nationellt likvärdiga förutsättningar och villkor för VFU och övningsskoleverksamheten. Som Lärarnas Riksförbund kunde påvisa i en undersökning häromåret³ behöver VFU-handledare bättre tids- och ersättningsmässiga villkor för uppdraget, utöver att få genomgå en handledarutbildning som ger högskolepoäng. Förbundet anser även att skolhuvudmännens ansvar när det gäller VFU behöver regleras i skollagen och andra författningar i syfte att säkra bättre kvalitet och likvärdighet.

6.4 Samverkansstruktur och anställningar inom utbildningen

Lärarnas Riksförbund tillstyrker förslagen.

Det är positivt att lärosätena tydligare åläggs att etablera fungerande samverkansstrukturer både inom lärosätet och med skolhuvudmännen. Förbundet vill dock att det införs tydliga krav på mer samverkan även på nationell nivå, inte minst när det gäller konkreta frågor som villkor och förutsättningar för VFU och praktisk skol forskning. Den modell som i dag finns med ett nationellt ALF-avtal inom hälso- och sjukvårdsområdet kan tillskapas även för skolans område. Förbundet vill också påminna om vikten av att professionen ges ett starkt inflytande i den samverkan som sker kring lärarutbildning och skol forskning, så att den verksamhet som samverkan levererar har hög legitimitet ute på skolorna.

I övrigt ser Lärarnas Riksförbund positivt på att förslaget att yrkesskickliga lärare och forskarutbildade lärare ska användas i lärarutbildningen. Men för att förverkliga intentionerna bakom förslaget behöver det nationella professionsprogrammet komma på plats, så att fortbildnings- och karriärmöjligheter (till exempel för meriterade lärare att få undervisa på lärarutbildningen) utifrån professionens behov kan bli verklighet. Det kan också innebära att benämningarna på de lärare som lärosätena ska sträva efter att använda kan behöva synkroniseras med de utvecklingssteg eller titulatur som ska gälla inom professionsprogrammet.

6.5 Antalet lärarledda timmar inom utbildningen ska redovisas och följas upp

Lärarnas Riksförbund tillstyrker förslaget.

³ Lärarnas Riksförbund (2019); *VFU-handledare är värda både tid och pengar*; www.lr.se/opinion-debatt/undersokningar/2019/2019-09-09-vfu-handledare-ar-varda-bade-tid-och-pengar

Förbundet vill framhålla att det är viktigt att redovisning och uppföljning sker på ämnes- eller ämnesområdesnivå, och inte endast på program- och lärosätetsnivå. Sedan tidigare vet vi att det kan skilja mycket mellan olika ämnesområden inom lärarutbildningen, inte minst är det stora skillnader mellan undervisningsämnen inom humaniora och samhällsvetenskap jämfört med matematik och naturvetenskap. Regeringen behöver också vara beredd agera snabbt för att förstärka de så kallade ”prislapparna” så att lärosätena får reella möjligheter att göra förändringar. Förbundet vill vidare påminna om det förslag till ett ”lärarutbildarlyft” som vi lämnade som inspel i samband med förarbetet till remisspromemorian, eftersom bristen på lärarutbildare riskerar bli en flaskhals.

7.2 En försöksverksamhet med kortare kompletterande pedagogisk utbildning för personer med en tidigare examen

Lärarnas Riksförbund avstyrker förslaget om en försöksverksamhet i dess helhet.

Det föreliggande förslaget innebär en allvarlig ”urvattning” av lärarutbildningen, då flera centrala inslag föreslås utgå eller minskas ner för att möjliggöra en ettårig snabbutbildning. Även om förbundet instämmer i promemorians resonemang om att undervisning är kärnuppdraget, så går det inte att bortse från att det finns flera andra delar som är helt centrala för yrkesutövningen. Exempelvis föreslås att betyg och bedömning inte ska ingå i den beskurna utbildningsvetenskapliga kärna som ska finnas i utbildningen. Det är enligt förbundet mycket anmärkningsvärt att man väljer att bortse från att betygssättning är den centrala myndighetsutövning lärare ägnar sig åt och att det ger lärare en speciell maktställning gentemot elever och föräldrar. Att tro att detta viktiga område ska hinna hanteras på ett adekvat sätt i endast samband med de ämnes- och ämnesdidaktiska studierna framstår som orealistiskt.

Att även reducera behörighetskraven till att endast handla om vilken typ av tidigare högskoleexamen en student har med sig är också märkligt. Formuleringen i promemorian om att ”utgångspunkten ska vara en generös och flexibel syn på den tidigare examen i skolans undervisningsämnen” säger en del om den syn på lärarkvalitet som genomsyrar flera av promemorians förslag. Förbundet anser att det krävs specifika ämneskunskaper för att kunna ta sig an undervisningen i de olika skolämnena, vilket gör det orimligt att anta att bara för att någon läst exempelvis en civilingenjörsutbildning vid ett visst lärosäte så har man automatiskt vad som krävs för att undervisa i matematik. Risken är helt enkelt stor att de lärare som utbildas inom försöket kommer sakna mycket av den ämneskompetens som krävs. Förbundet är väl medvetet om att antagningen till dagens KPU ibland varit väl rigid och att kraven skiljer sig mellan lärosäten. Men det löses bäst genom att ställa krav på lärosätena att samordna sig så att presumtiva studenter bedöms likvärdigt.

De examina som försöksverksamheten leder till kommer i praktiken inte ha samma innehåll och värde som en ordinarie lärarexamen och kommer leda till smalare undervisningsbehörigheter. En lärarlegitimation kommer i praktiken få olika värde. Det är problematiskt, särskilt för de som erhåller en grundlärarexamen. Inom grundskolans lägre stadier så är det enligt förbundets uppfattning nödvändigt att ha den bredd som en vanlig grundlärarexamen ger, både för anställningsbarheten och för eleverna. Erfarenheten visar att huvudmännen med all sannolikhet kommer använda dessa ”smalare” lärare till undervisning och betygssättning även i andra ämnen, vilket vore olyckligt. Det riskerar också innebära en ökad arbetsbörda för de reguljärt utbildade grundskolelärarna att stötta upp de som saknar de nödvändiga kunskaperna. Förbundet vill framhålla att förslaget riskerar bidra till konkurrens och orättvisor i samband med anställning av lärare, eftersom en examen, och därpå följande legitimation, från försöksverksamheten ska anses lika mycket värd som en ordinarie lärarexamen. Det kommer bidra till onödigt splittring i lärarkåren och på sikt leda till att allt färre väljer ett reguljärt lärarprogram då det kommer uppfattas enklare och mer förmånligt att välja ett ”snabbspår”. På så vis får vi inte fler välutbildade lärare, vilket är vad svensk skola behöver.

Det tål att upprepas att ett genomförande av föreslagna försöksverksamheten vore ett väldigt olyckligt steg mot att allvarligt devalvera värdet av en lärarexamen. Det är inte ett förslag Lärarnas Riksförbund vill ska lämna ritbordet. Men om regeringen och dess samarbetspartier, rimligen mot bättre vetande, väljer att gå vidare med förslaget, så kräver förbundet att det åtminstone justeras i ett antal centrala delar. Det innebär att utbildningarna måste förlängas. Betyg och bedömning måste ingå i den utbildningsvetenskapliga kärnan, omfattningen av VFU måste utökas till 30 högskolepoäng i likhet med övriga lärarutbildningar och behörighetskraven till utbildningen behöver vara liknande de som gäller för en vanlig KPU, det vill säga att tidigare ämneskunskaper värderas i förhållande till innehållet i undervisningsämnena. Utbildningen mot ämneslärare bör då rimligen omfatta minst 75 högskolepoäng och en del av studietiden ske i förhöjd studietakt. Om försöksverksamheten ska omfatta grundlärarexamen bör utbildningen förlängas till minst 120 högskolepoäng, även den med förhöjd studietakt, för att möjliggöra ett mer omfattande innehåll. Försöksverksamheten måste också stoppas helt efter att de fem åren har gått (förutom för de som redan hunnit påbörja utbildningen) och därefter utvärderas noga innan regeringen fattar några beslut om framtiden. Det vore mycket olyckligt om den, i likhet med många andra försöksverksamheter, slentrianmässigt förlängs och utökas innan dess utfall och effekter noggrant hunnit analyseras.

8 Ändringar i befintlig kompletterande pedagogisk utbildning för fler ämneslärare

Lärarnas Riksförbund avstyrker förslaget.

Att, som föreslås i promemorian, inte kräva att presumtiva studenter har reella kunskaper i de ämnen de ska bli behöriga i är ett grundskott mot tanken på att lärares ämneskunskaper har stor betydelse för undervisningens kvalitet. Självklart är det ett problem att lärosätena gör olika värderingar av tidigare ämneskunskaper men det kommer man inte åt genom att luckra upp behörighetskraven, utan genom att införa skarpa krav på samordning mellan lärosätena, eventuellt under ledning av Universitets- och högskolerådet och att bättre kommunicera dessa krav till presumtiva sökande.

Lärarnas Riksförbund har däremot inget att invända mot att förslagen som rör att det självständiga arbetet ska kunna skrivas inom KPU och att kravet på självständigt arbete tas bort för forskarutbildade och instämmer i promemorians argumentation.

9.1 Grundlärarutbildningen med inriktning mot F-3 och 4-6 ska kunna omfatta svenska som andraspråk och modersmål

Lärarnas Riksförbund avstyrker förslaget i dess nuvarande form.

Svenska som andraspråk och modersmål är viktiga ämnen där lärarnas ämneskompetens behöver stärkas snarare än försvagas. Förbundet har tidigare varit, och är fortsatt, positiv till att svenska som andraspråk och modersmål ska kunna ingå i en grundlärarexamen med inriktning 4-6 (se förbundets remissvar över SOU 2018:17, vårt dnr 97/18). Tillstyrkandet gjordes under förutsättning av att kravet på lägsta antal högskolepoäng i ämnena skulle ligga på minst 30 högskolepoäng som i dag. Men föreliggande förslag med en halvering av poängantalet i svenska som andraspråk jämfört med i dag innebär ett steg i helt fel riktning och riskerar undergräva undervisningens kvalitet och ämnets status. Förbundet efterlyser också att poängkravet skärps när det gäller ämneslärarexamen 7-9, från 45 högskolepoäng till 90.

9.2 Nya bestämmelser om utökad behörighet och tillträde till studier i ämnet modersmål

Lärarnas Riksförbund har inget att erinra mot förslaget.

Det förefaller rimligt att vidga den potentiella rekryteringsbasen till modersmållärarityrket, så länge det inte innebär en kvalitetsförsämring för eleverna eller att det krävs mindre än 30 högskolepoäng för att anses behörig.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lärarnas Riksförbund avstyrker förslaget.

Eftersom flera av förslagen, inte minst det om försöksverksamheten, enligt förbundets uppfattning behöver dras tillbaka eller omarbetas rejält framstår det som orimligt med ikraftträdande redan i år. Dessutom behöver lärosätena mer tid och resurser för att möta upp förändringarna som rör exempelvis VFU.

11 Konsekvenser

Lärarnas Riksförbund anser att promemorians konsekvensanalys är bristfällig. Det är anmärkningsvärt att inga närmare beräkningar av finansiering och kostnader för förslagen redovisas, till exempel för försöksverksamheten och ambitionshöjningen vad gäller lärarledda timmar. Istället nöjer man sig med att konstatera att inga ytterligare tillskott behövs och att till exempel försöksverksamheten ska finansieras med redan tidigare avsatta medel. Inte heller förs det något resonemang om vilka konsekvenserna kan bli vad gäller tid och arbetsbelastning för redan yrkesverksamma lärare, inte minst VFU-handledare. Förbundet hade också uppskattat om promemorian innehållit en redogörelse för hur de föreslagna förändringarna hänger ihop med det kommande professionsprogrammet för lärare.

Stockholm 12 april 2021

LÄRARNAS RIKSFÖRBUND

Åsa Fahlén
Förbundsordförande

Johan Linder
Utredare